

Дороніна М. С.

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ФОРМУВАННІ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

Проаналізовано результати опанування світом моделі інформаційного суспільства, визначена актуальність розгляду інформації і знань як нових критичних ресурсів цієї моделі, об'єктивна необхідність адаптації наявних теоретичних і практичних рекомендацій щодо розбудови економіки знань до умов України, активізації участі держави у цьому процесі. Зроблено висновок, що з розвитком економіки знань існуючі сектори (матеріальний, фінансовий, інформаційний) слід забезпечувати технологіями, здатними долати шкідливий вплив на природне середовище і життя суспільства. Технологічні уклади вітчизняної економіки слід удосконалювати на основі новітніх досягнень науки, забезпечувати синергетичний ефект їх співіснування. Державні органи, регулюючи розвиток нових технологічних укладів і економіки знань, мають урахувати неоднозначність їх впливу на життя суспільства. Перехід до нових моделей суспільства провокує зростання навантаження на психіку людини. Держава повинна контролювати ці процеси, створюючи механізми об'єктивної діагностики і відповідального впливу на думки і поведінку населення, особливо тієї його частини, яка здатна розвивати і використовувати свій творчий потенціал на користь нації.

Ключові слова: інформаційне суспільство, економіка знань, технологічні уклади, неоднозначний вплив розвитку, психологічне напруження, роль держави, вплив на поведінку населення

Рис.: 1. Табл.: 1. Бібл.: 20.

Дороніна Майя Степанівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри, кафедра соціології та психології управління, Харківський національний економічний університет (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна)

УДК 37.014.54

Доронина М. С.

РОЛЬ ГОСУДАРСТВА В ФОРМИРОВАНИИ ЭКОНОМИКИ ЗНАНИЙ

Проанализированы результаты овладения миром модели информационного общества, определена актуальность рассмотрения информации и знаний в качестве новых критических ресурсов этой модели, объективная необходимость адаптации имеющихся теоретических и практических рекомендаций относительно развития экономики знаний к условиям Украины, активизации участия государства в этом процессе. Сделан вывод, что с развитием экономики знаний существующие секторы (материальный, финансовый, информационный) следует обеспечивать технологиями, способными преодолевать вредное влияние на естественную среду и жизнь общества. Технологические уклады отечественной экономики следует совершенствовать на основе новейших достижений науки, обеспечивать синергетический эффект их сосуществования. Государственные органы, регулируя развитие новых технологических укладов и экономики знаний, должны учитывать неоднозначность их влияния на жизнь общества. Переход к новым моделям общества провоцирует рост нагрузки на психику человека. Государство должно контролировать эти процессы, создавая механизмы объективной диагностики и ответственного влияния на мысли и поведение населения, особенно той его части, которая способна развивать и использовать свой творческий потенциал в пользу нации.

Ключевые слова: информационное общество, экономика знаний, технологические уклады, неоднозначное влияние развития, психологическое напряжение, роль государства, влияние на поведение населения

Рис.: 1. Табл.: 1. Библ.: 20.

Доронина Майя Степановна – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой, кафедра социологии и психологии управления, Харьковский национальный экономический университет (пр. Ленина, 9а, Харьков, 61166, Украина)

UDC 37.014.54

Doronina M. S.

ROLE OF THE STATE IN FORMATION OF THE KNOWLEDGE ECONOMY

The article analyses results of taking over the world of the model of information society, identifies urgency of consideration of information and knowledge as new critical resources of this model, objective necessity of adaptation of available theoretical and practical recommendations with respect to development of the knowledge economy to conditions of Ukraine, activation of participation of the state in this process. The article makes a conclusion that in the course of development of the knowledge economy the existing sectors (material, financial, information) should be provided with technologies capable of overcoming hazardous impact on natural environment and life of society. Technological modes of the domestic economy should be improved on the basis of the newest achievements of science and ensure synergy effect of their co-existence. The state bodies, which regulate development of new technological modes and knowledge economy, should take into account ambiguity of their impact on the life of society. Transition to new models of society provoke growth of load on the psyche of a human being. The state should control these processes, creating mechanisms of objective diagnostics and responsible impact on thoughts and behaviour of the population, especially that part of it, which is capable of developing and using its creative potential to the benefit of the nation.

Keywords: information society, knowledge economy, technological modes, ambiguous impact of development, psychological tension, role of the state, impact on behaviour of the population

Pic.: 1. Tabl.: 1. Bibl.: 20.

Doronina Maya S. – Doctor of Science (Economics), Professor, Head of the Department, Department of Sociology and Management Psychology, Kharkiv National University of Economics (pr. Lenina, 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine)

Сучасна наукова думка в Україні зосереджена на обґрунтуванні механізмів формування і розвитку соціально орієнтованої держави й економіки, які практично неможливо побудувати з використанням традиційних теорій і вчень. Причин цьому кілька. По-перше, на безцінний ре-

сурс перетворився час, який не має зворотного відліку. По-друге, єдиним засобом відреагувати на швидкоплинність часу стає інтенсифікація процесів, пов'язаних з інформацією і знаннями. Вони наповнюють всі сфери життя: економіку, політику, культуру, науку, вимагають від науковців

надійних методик ефективного розвитку. Успішні країни утримуються на перших позиціях в рейтингах за рахунок того, що опановують насичені інформацією і знаннями найвищі рівні техніко-економічних укладів людської цивілізації. Вчені, працюючи над вказаними проблемами, конкретизують моделі постіндустріального, інформаційного суспільства, суспільства знань, когнітивного суспільства. Однак оприлюднені ідеї не завжди витримують перевірки часом, потребують додаткових досліджень і рекомендацій. Наразі в контексті цих моделей актуалізувалася проблема формування економіки знань, яка за статистичними даними в окремих країнах вже поступово опановується. Вона потребує аналізу та обґрунтування і для умов України.

Аналіз літератури засвідчив, що хоча перелік зарубіжних і вітчизняних учених, які обрали предметом нову модель економіки, зростає експоненціально (серед них [1–19] та ін.), все ще залишаються актуальними теоретичні обґрунтування і практичні рекомендації визначення особливостей розвитку такої економіки з урахуванням національних особливостей і уточнення функцій і ролі в цих процесах держави.

Метою проведеного дослідження обрана систематизація висновків і ідей відносно актуальності і можливості побудови економіки знань в Україні й обґрунтування необхідності посилення ролі держави в реалізації цього процесу.

Про складність вирішення вказаної проблеми свідчать дані, що характеризують результати опанування світом моделі інформаційного суспільства. Попередньо прогнозована тенденція її зростаючого позитивного впливу на економічне життя не знайшла підтвердження, що видно з табл.1.

Її дані свідчать, що вітчизняним ученим необхідно виконати значний обсяг роботи з осмислення і адаптації теоретичних і практичних рекомендацій щодо розбудови

економіки знань в контексті концепції «інформаційного суспільства» з урахуванням українських реалій, обґрунтуванням участі держави у цьому процесі.

Про неоднозначність реакції різних держав на проблеми забезпечення своїх позицій у світі інформації і знань свідчать дані, наведені в доповіді Інституту США і Канади РАН у 2010 році. Так, якщо витрати на науково-дослідні роботи за період з 1991 по 2001 р. збільшилися в США на 60%, то у Південній Кореї – на 300% , а в Китаї – на 500% [2]. Хоча науковці неоднозначно і суперечливо коментують ці процеси, вже з'являються роботи, варті уваги. Так, певні концептуальні ідеї побудови економіки знань можна знайти в монографії одного з найавторитетніших дослідників сучасного світу М. Кастельса – «Інформаційна епоха: економіка, суспільство і культура» [3]. Автор звертає увагу читача на те, що однією з ключових рис інформаційного суспільства є специфічна форма соціальної організації, в якій завдяки новим технологіям, що з'являються в цей період, процеси генерування, обробки, і передачі інформації стають фундаментальним джерелом не тільки продуктивності, а й влади. Тривоги людей експлуатуються футурологами і консультантами, які, не переобтяжуючись науковими доказами, оприлюднюють все, що може сприйнятися як сенсація. Значну роль в цьому процесі відіграють засоби масмедіа. Можна звернути увагу на той факт, що сьогодні вони стають головною ареною політичної боротьби, не приймаючи на себе особливої відповідальності за об'єктивність інформації. Тому держава повинна взяти на себе відповідальність за впорядкування позитивної трансформації суспільства й економіки.

Цю думку підтримують багато учених. Наприклад, О. Головінов визнаючи той факт, що на чільне місце в економіці виходить якісно новий виробничий ресурс – інформація і знання, наголошує, що для його ефективного вико-

Таблиця 1

Тенденції і результати розвитку інформаційно-комунікаційної сфери *

Види діяльності	Роки				
	2006	2007	2008	2009	2010
Послуги фіксованих телекомунікацій	530,0	550,8	557,4	512,2	522,1
Послуги мобільних телекомунікацій	634,5	740,8	740,8	823,5	915,0
Апаратні засоби	949,0	1003,2	1060,5	1003,2	1016,4
Програмні засоби	242,5	279,8	303,6	289,8	300,6
Послуги інформаційних технологій	494,9	551,5	595,5	559,0	563,3
Паперова друкована продукція	228,8	252,2	253,5	233,3	316,8
Створення програм телерадіомовлення	150,8	158,4	157,9	140,5	140,5
Рекламування	392,1	411,9	410,6	365,3	390,6
Обсяг продукції інформаційно-комунікаційної сфери	3622,6	3948,6	4173,6	3926,8	4175,0
Світовий валовий внутрішній продукт	49394	55702	61286	57920	62909
Співвідношення доходів інформаційно-комунікаційної сфери та валового внутрішнього продукту (відсотки)	7,3	7,1	6,8	6,8	6,6

*Джерело інформації : http://sotsialinformslava.blogspot.com/2013/04/blog-post_6053.htm

ристання вже сьогодні потрібна чітка державна стратегія, оскільки досвід розвинутих країн свідчить, що найбільших успіхів на шляху до інформаційного суспільства досягають країни, де саме держава формує і активно проводить відповідну цілеспрямовану політику [4].

Російський учений С. Глазьев також робить висновок, що в галузі інноваційної економіки нові реалії життя вимагають суттєвих змін безпосередньо державного управління. Воно із слухняного виконувача вимог ринку повинно перетворюватися на інтелектуально-інформаційний центр його регулювання, прогнозно-стратегічного орієнтування, соціального оздоровлення, без чого ринок не виконає своєї соціальної місії. Докорінна зміна регулюючої ролі держави в сучасному світі, надбання нею нової якості – інформаційно-аналітичної, прогнозно-стратегічної, а тому – соціальної і демократичної – стала найважливішим підсумком світової постіндустріальної революції. На думку С. Глазьева, саме на цю вимогу часу не відповіла російська держава, яка, опинившись у кризовому стані, увергнула в нього все російське суспільство, не змогла здійснити свою головну функцію – гарантування національної безпеки [5, с. 89].

Вчені констатують складність вирішення цієї проблеми: «Визначення ролі держави та пошук методів і шляхів удосконалення державної стратегії щодо формування інформаційного суспільства в Україні є складним і комплексним завданням» [6]. Звичайно, можна вивчити позитивний досвід інших країн, однак не слід ігнорувати той факт, що без пристосування до національних умов він не здатний забезпечити бажаний результат. Про це попереджає О. Москаленко: «Вчені та практики, «творці» економічної політики повинні виходити із того, що успішні теорії і моделі розвинутих країн не завжди можуть еквівалентно застосовуватись у країнах, що розвиваються, або в країнах з трансформаційною економікою, які мають іншу соціально-економічну специфіку та інфраструктуру, ментальність і культуру. За інших умов рецепти економічної політики не спрацьовують або призводять до прямо протилежного результату [7, с. 47].

Перш ніж узагальнювати рекомендації щодо побудови під наглядом держави нової моделі економіки, доцільно конкретизувати сутність предмету – «економіка знань». Аналіз літератури засвідчив, що в публікаціях різних учених економіка знань в залежності від контексту розглядається як частина господарства, пов'язана з процесами створення, поширення, використання знань (сектор знань); як самостійний суб'єкт дослідження, наука, що вивчає конкретну предметну галузь; як характеристика стану, етапу розвитку економіки і суспільства, при якому знання виступають визначальним фактором її розвитку [5, с. 24].

А. Жарінова під економікою знань розуміє сферу виробництва товарів і послуг як сферу практичної реалізації людського інтелекту, де домінуючим і пріоритетним ресурсом є знання, котрі стають новою актуальною основою конкурентоспроможної діяльності економічних суб'єктів у сучасному глобальному господарстві [8, с. 3].

Т. Корнєєва в дисертації формулює детальне визначення поняття «економіка знань» у такий спосіб: «Новий тип економіки, котрий є результатом еволюційного розвитку економічних систем, а конкретно – базисом її виступає сформована національна інноваційна система, що сприяє розвитку усіх сфер матеріального й нематеріального виробництва на основі прирощення та оновлення знань, у результаті чого у складі виробленої продукції (послуги) зростає частка доданої вартості за рахунок інтелектуальної складової та змінюється характер людської праці на користь творчої та інтелектуальної діяльності». Цей тип економіки автор характеризує не як результат побудови інформаційного суспільства, а як його передумову. Вона звертає увагу на роль державної політики в цьому процесі і визначає її зміст як сукупність організаційно-економічних та інституційних методів і механізмів впливу, задіяних у процесі створення та застосування наукових знань і технологій, що визначають правові, економічні, організаційні та соціальні умови економічного процесу і забезпечують розвиток інноваційної діяльності на рівні країни [9, с. 6].

Зробивши висновок про розмаїття тлумачення поняття «економіка знань», А. Воронкова, М. Бабенко навели перелік її сутнісних ознак. На їх думку, це концепція постіндустріального суспільства, нова фаза розвитку суспільного життя, самостійна галузь економіки, невід'ємна складова загальної економіки. Вона орієнтована на збагачення знанням усіх галузей, усіх секторів і учасників соціально-економічних процесів; на створення, розповсюдження, використання знання в різноманітних формах. У такій економіці мотивована на безперервне придбання, оновлення і розповсюдження знання людина через свою інноваційну працю є головною рушійною силою. Результатом інноваційної праці в економіці знань є продукування і реалізація нових ідей, що трансформуються у високотехнологічну продукцію, висококваліфіковані послуги, нову інформацію і нові знання, у задоволення потреб і економічну вигоду тих, хто продукує, поширює і впроваджує інноваційні ідеї, забезпечення конкурентних переваг країни, регіонів, організацій і безпосередньо «носіїв знання», тобто працівників [10, с. 72].

На основі сутнісних ознак А. Воронкова, М. Бабенко зробили висновок, що економіка знань, якій вони дали точнішу назву – «знання економіка», представляє окрему галузь економіки, в ній відбуваються два взаємозалежні і взаємообумовлені процеси, а саме – набуття (виробництва) і споживання знань. При цьому споживання завжди пов'язане з бізнесом, тобто з перетворенням знань на економічні цінності. У даному випадку знання стають ресурсами або чинниками виробництва благ, що надає підставу в умовах економіки знань розглядати знання як чинник і найважливіший ресурс економічного зростання [10, с. 732].

Детальний аналіз генезису поняття «економіка знань» С. Візіренко викликає довіру до висновку автора про те, що є необхідним розгляд його в двох контекстах. По-перше, як процесу створення знань на основі відтворювального процесу, по-друге, як продукту, що має споживчу та міно-

ву вартість і є результатом виробництва знань. У структурі відтворювального процесу автор виділяє етапи: виробництво (знання як продукт); розподіл (інформація); обмін (науково-технічний потенціал); споживання (інноваційний продукт) [11, с. 48].

Найбільш академічні і конструктивні визначення економіки знань пропонують В. Гець і Л. Федулова. Перший вважає, що економіка знань створює, розповсюджує та використовує знання для забезпечення свого зростання та конкурентоспроможності [12, с. 4]. Л. Федулова додає до цього визначення пояснення: усі сфери матеріального та нематеріального виробництва, виробничі та соціальні відносини розвиваються на основі динамічного прирощення та оновлення знань. Характерні відмінності економіки знань: у структурі суспільного виробництва збільшується питома вага високотехнологічного сектора; у складі виробленої продукції зростає частка доданої вартості за рахунок інтелектуальної складової; змінюється характер людської праці на користь творчої та інтелектуальної діяльності [13, с. 53].

Аналіз інших публікацій засвідчив, що деякі автори визначають економіку знань як особливий сектор економіки сьомого технологічного укладу, який здатний без підтримки і розвитку наявних технологічних укладів самостійно забезпечити життєдіяльність людського суспільства. Цей погляд на нову модель економіки дещо спрощений. Більш

продуктивною є думка, що з розвитком економіки знань існуючі сектори (матеріальний, фінансовий, інформаційний) не слід залишати поза увагою. Їх необхідно з використанням нових знань забезпечувати технологіями, здатними долати шкідливий вплив на природне середовище і життя суспільства. Настав час звільнитися від ейфорії, пов'язаної з новою економікою, фокусувати увагу на гармонізації розвитку і взаємовпливу трьох секторів, здатних бути не тільки катализатором зростання якості життя людей, але й потужним буксиром, джерелом інновацій, пусковим механізмом «економіки знань» [14, с. 4]. Такий висновок є особливо актуальним для України. Комбінація технологій командно-адміністративної і ринкової економіки, що склалася в Україні, ускладнює шляхи формування соціально орієнтованої ринкової економіки знань, здатної забезпечити інтенсивний розвиток процесів поєднання унікальних когнітивних моделей пізнання світу творчими людьми в єдину картину сприйняття нестандартних критичних ситуацій і генерування нестандартних успішних ідей їх подолання (рис. 1).

Розмаїття технологічних укладів вітчизняної економіки необхідно сприймати як реальність. Їх слід систематизувати і на основі новітніх досягнень науки поступово удосконалювати, забезпечувати синергетичний ефект співіснування. Аналізуючи промисловість України за станом технологічних укладів, Ю. Бажал робить висновок, що її існуюча відтворювальна структура не відповідає вимогам

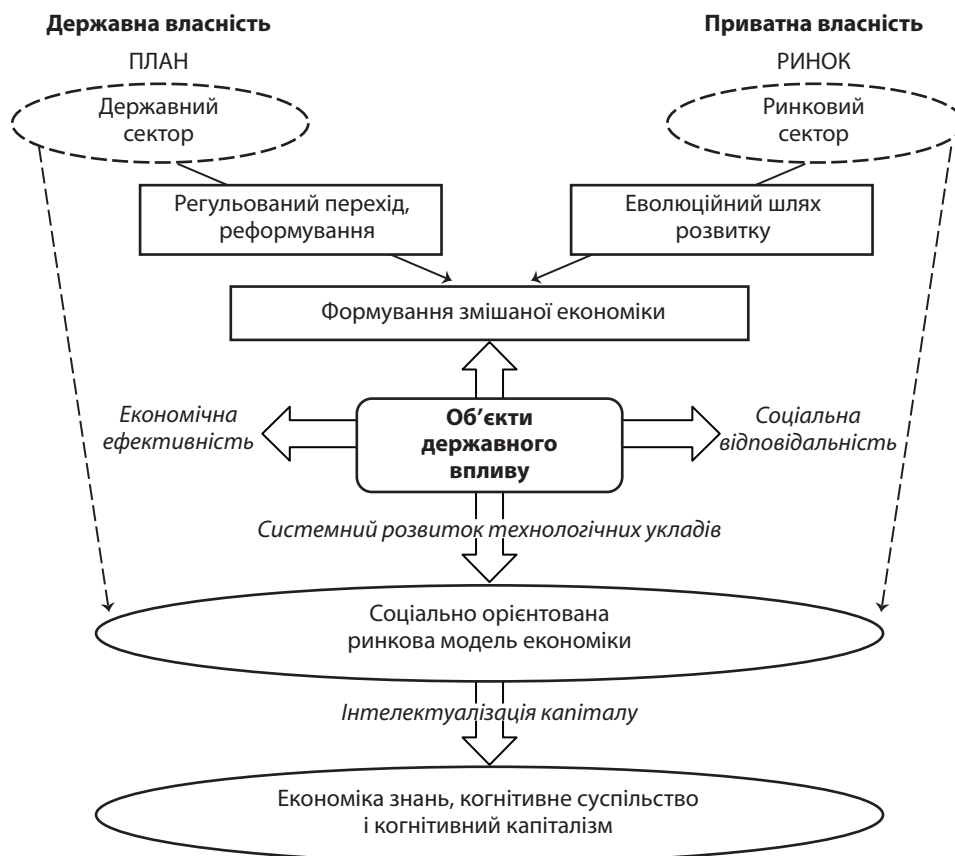

Рис. 1. Шляхи формування соціально орієнтованої економіки знань

часу. Пануючий сьогодні в розвинутих країнах 5-й технологічний уклад в промисловості України не перевищує п'яти відсотків обсягів виробництва. Провідні країни вже розгортають передумови експансії виробництва 6-го укладу, де ключовим фактором є біотехнології. В Україні частка таких виробництв мізерна [15, с. 135]. Компетентний спеціаліст з цього предмету вважає, що на часі постало питання створення в Україні державної управлінської структури, яка перебрала би на себе роботу з оцінки, планування та підтримки стратегічних технологічних змін в країні відповідно до загальнонаціональних інтересів з використанням нових досягнень науки.

Однак державні органи, реагуючи на технологічні уклади, які, поступово розвиваючись під впливом науково-технічного прогресу, здатні посилити конкурентоспроможність економіки, повинні враховувати неоднозначність їх наслідків. Так, наприклад, небезпечність четвертого укладу, що базувався на атомній енергії, людство відчуло сповна. П'ятий уклад, породжений комп'ютером, засвідчив, що загрозу несуть не тільки великі колективи, а й окремі талановиті винахідники, дія яких може бути агресивною і неконтрольованою. Нано-біотехнології шостого технологічного укладу також вже засвідчили свою здатність виконувати як місію життя, так і місію смерті. Держава здатна і повинна створити механізми впорядкування їх застосування, виходячи із своєї соціальної суті – служити інтересам своїх громадян, а не правлячій еліті чи олігархічним групам.

Перегляд останніх публікацій, в яких представлені рекомендації побудови механізмів державного впливу на формування економіки знань, показав, що вони перебільшено орієнтуються на фінансово-економічні і інформаційно-комунікативні важелі [9; 14; 16; 17 та ін.]. Хоча багато з класиків попереджали і попереджають про критичне відставання соціального розвитку суспільства від науково-технологічного. Тому можна погодитися з думкою, що формування економіки знань супроводжується суттєвими змінами в фундаментальній і актуальній соціальній ролі держави. П. Друкер підкреслює необхідність соціальних інновацій, які забезпечили б розвиток нової економіки: «Ще одна соціальна інновація, яка є і радикальнішою, і складнішою щодо здійснення: це систематична відмова від напрямів соціальної політики, що себе віджили, і застарілих суспільних інститутів» [18, с. 145].

ЛІТЕРАТУРА

1. http://sotsialinformslava.blogspot.com/2013/04/blog-post_6053.htm
2. Кочетков Г. Б., Рогов С. М., Супян В. Б Организация науки в США и перспективы российской науки. – доклад Института США и Канады РАН, ИСКРАН, 2010. – 116 с.
3. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество, культура / Пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана. М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
4. Головінов О. М. Економічне зростання: роль держави в ринкових умовах. Вісник СумДУ «Серія Економіка», №1. – 2007. – С. 111–119.

Перехід до нових моделей суспільства, в яких прискорюються і ускладнюються зміни середовища життєдіяльності людини, вимагає уваги до попереджень про зростання навантаження на психіку людини. Створивши найпотужнішу техніку, наповнивши інформацією своє життя, людина істотно прискорила її ритм. Відносно недавно відомий учений Е. Тоффлер оприлюднив свою тривогу за майбутнє людства: «Створивши наймогутнішу техніку, людина змінила ритм і плин свого життя. І тут дійсно з'ясувалося, що найголовніше лихо – зовсім не дефіцит сировини для виробництва, не руйнування екологічного середовища. Наукова думка намагається відвести ці катастрофи. Жах в іншому: психологічні ресурси людини не безмежні. Справа не в тому, що утвориться озONOва діра або висохне нафтова свердловина. І навіть не в тому, що, засинаючи в одній державі, ви можете прокинутися зовсім в іншій... Раніше за все може не витримати людська психіка» [19, с. 6]. В цьому контексті корисно звернути увагу і на стадії розвитку суспільства Кадзума Татеісі, який після шостого технологічного укладу дав прогноз розвитку психобіологічної технології, науковою основою якої визначив психонетику [20, с. 16].

Якщо держава не буде опікуватися психічним станом своїх громадян і їх поведінкою, багато науково обґрунтованих шляхів не мають шансу на реалізацію. Яким повинен бути цей механізм – поки що науковці не дають поради. Хоча певні напрацювання психологів вже існують, однак вони більше орієнтовані на діагностику психологічного стану окремої людини і спільнот, а не на їх реконструкцію, або мають гриф секретності. Цю проблему слід оприлюднювати і налаштовувати суспільну думку на необхідність отримувати знання відносно способів психологічного впливу на активність людини і способів супротиву йому. Держава повинна контролювати ці процеси, створюючи механізми об'єктивної діагностики і відповідального впливу на думки і поведінку населення, особливо тієї його частини, яка здатна розвивати і використовувати свій творчий потенціал на користь нації.

В межах однієї статті не можна не тільки сформулювати рекомендації вирішення охарактеризованих проблем на рівні держави, а навіть чітко сформулювати їх зміст. Автор планує працювати далі над проблемою і запрошує до дискусії, без страху бути некомпетентним.

REFERENCES

- http://sotsialinformslava.blogspot.com/2013/04/blog-post_6053.htm
- Kochetkov, G. B., Rogov, S. M., and Supian, V. B. *Organizatsiia nauki v SShA i perspektivy rossiyskoy nauki* [The organization of science in the United States and prospects of Russian science]. : ISKRAN, 2010.
- Kastels, M. *Informatsionnaia epokha: ekonomika, obshchestvo, kultura* [The Information Age: Economy, Society and Culture]. Moscow: GU VShE, 2000.
- Holovinov, O. M. «*Ekonomichne zrostannia: rol derzhavy v rynkovykh umovakh*» [Economic growth: the role of government in market conditions.]. *Visnyk SumDU*, no. 1 (2007): 111–119.

5. Глазьев С. Ю. Стратегия опережающего развития России в условиях глобального кризиса. – М.: Экономика, 2010. – 255 с.
 6. Тарасенко Г. Д. Роль государства в информационном обществе Г. Д. Тарасенко, И. В. Пенькова // Социальная экономика. – (научный журнал ХНУ). – 2004. – №1-2. – С. 192–197.
 7. Москаленко О. Економічна політика держави як інструмент регламентації стратегічних цілей економічного розвитку. Вісник ТНЕУ №2. – 2012. – С. 46–56.
 8. Жарінова А. Г. Економіка знань: зміст та роль інтелекту людини в її формуванні / А. Г. Жарінова Проблеми підвищення ефективності інфраструктури : [зб наук. Праць] .– Київ, НАУ, 2010. – Вип. 28. – 247 с.
 9. Корнеева Т. М. Державна політика у сфері економіки знань. Авт. дис. на зд. наук ступ. к. е. н. – Київ, 2010. – 28 с.
 10. Воронкова А. Е., Бабенко М. К. Дослідження підходів до визначення поняття «економіка знань» // Економіка, Менеджмент Підприємництва, №23(11)/ 2011. – С. 66–74.
 11. Візіренко С. В. Генезис понятия «экономика знаний» // Сталый розвиток економіки. – №2, 2012 (12). – С. 44–49.
 12. Геєць В. Характер перехідних процесів до економік знань / В. М. Геєць // Економіка України. – 2004. – №4. – С.4–14.
 13. Федулова Л. І. Концептуальні засади економіки знань / Л. І. Федулова // Економічна теорія. – 2008. – №2. – С. 37–60.
 14. Ермоленко В. В., Ермоленко Д. В. Новые функции государственного управления и регулирования условиями формирования экономики знаний // Научный журнал КубГАУ, №60(06). 2010.– С.1–24.
 15. Бажал Ю. М. Економічна оцінка технологічного розвитку в Україні: стан і перспективи / В кн. Україна на порозі XXI століття: уроки реформ та стратегія розвитку: Матеріали наукової конференції 15–16 листопада 2000 р. – К., УкрІНТЕІ. – 2001. – С. 135–39.
 16. Жаворонкова Г. В. Економіка знань як результат економічного розвитку держави / Г. В. Жаворонкова, В. О. Жаворонков // Сталый розвиток економіки. – 2010. – № 2. – С. 3–8.
 17. Дуров Р. А. Анализ развития экономики знаний и инновационной среды // Интернет-журнал «Науковедение». – №1, 2013. <http://naukovedenie.ru/PDF/09evn113.pdf>
 18. Марченко О. С. Соціальна роль держави в умовах економіки знань / Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» №3 (10) 2012. – С.133–148.
 19. Тоффлер Э. Шок будущего: Пер. с англ. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 557 с.
 20. Кадзума Татеиси. Вечный дух предпринимательства. Практическая философия бизнесмена: Пер. с англ. – К.: Укрзакордонвизасервис, 1992. – 204 с.
- Glazev, S.Yu. *Strategiia operezhaiushchego razvitiia Rossiiv usloviiaakh globalnogo krizisa* [The strategy of accelerated development of Russia in the global crisis]. Moscow: Ekonomika, 2010.
- Tarasenko, G. D., and Penkova, I. V. «Rol gosudarstva v informatsionnom obshchestve» [The state's role in the information society]. *Sotsialnaia ekonomika*, no. 1-2. (2004): 192–197.
- Moskalenko, O. «Ekonomichna polityka derzhavy iak instrument rehlementatsii stratehichnykh tsilei ekonomichnoho rozvytku» [The economic policy of the state as an instrument of regulation of the strategic goals of economic development]. *Visnyk TNEU*, no. 2. (2012.): 46–56.
- Zharinova, A. H. «Ekonomika znan: zmyst ta rol intelektu liudyny v ii formuvanni» [Knowledge Economy: the content and the role of human intelligence in its formation]. *Problemy pidvyshchennia efektyvnosti infrastruktury*, no. 28 (2010).
- Korneeva, T. M. «Derzhavna polityka u sferi ekonomiky znan» [Public policy in the knowledge economy]. *Avt. dys. na zd. nauk stup. k. e. n.*, 2010.
- Voronkova, A. E., and Babenko, M. K. «Doslidzhennia pidkhodiv do vyznachennia poniattia «ekonomika znan»» [Research approaches to the definition of «knowledge economy»]. *Ekonomika, Menedzhment Pidpriemnytstvo*, no. 23(11) (2011): 66–74.
- Vizireno, S. V. «Henezys poniattia «ekonomika znan»» [The genesis of the concept of «knowledge economy»]. *Stalyi rozvytok ekonomiky*, no. 2 (2012): 44–49.
- Heiets, V. M. «Kharakter perekhidnykh protsesiv do ekonomik znan» [The nature of the transition process towards a knowledge economy]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 4 (2004): 4–14.
- Fedulova, L. I. «Kontseptualni zasady ekonomiky znan» [Conceptual Foundations of Knowledge Economy]. *Ekonomichna teoriia*, no. 2 (2008): 37–60.
- Ermolenko, V. V., and Ermolenko, D. V. «Novye funktsii gosudarstvennogo upravleniia i regulirovaniia usloviiami formirovaniia ekonomiki znaniy.» [New functions of the government and regulation of the conditions of formation of the knowledge economy.]. *Nauchnyy zhurnal KubGAU*, no. 60(06) (2010): 1–24.
- Bazhal, Yu. M. «Ekonomichna otsinka tekhnolohichnoho rozvytku v Ukrainy: stan i perspektyvy» [Economic evaluation of technological development in Ukraine: status and prospects]. In *Ukraina na porozhi KhKh1 stolittia: uroky reform ta stratehiia rozvytku*, 135–139. Kyiv: UkrINTEI, 2001.
- Zhavoronkova, H. V., and Zhavoronkov, V. O. «Ekonomika znan iak rezultat ekonomichnoho rozvytku derzhavy» [Knowledge economy as a result of economic development]. *Stalyi rozvytok ekonomiky*, no. 2 (2010): 3–8.
- Durov, R. A. «Analiz razvitiia ekonomiki znaniy i innovatsionnoy sredy» [Analysis of the development of the knowledge economy and innovation environment]. <http://naukovedenie.ru/PDF/09evn113.pdf>.
- Marchenko, O. S. «Sotsialna rol derzhavy v umovakh ekonomiky znan» [The social role of the state in the knowledge economy]. *Visnyk Natsionalnogo universytetu «Yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho»*, no. 3(10) (2012): 133–148.
- Toffler, E. *Shok budushchego* [future Shock]. Moscow: ACT, 2002.
- Kadzuma, Tateisi. *Vechnyy dukh predprinimatelstva. Prakticheskaia filosofia biznesmena* [The eternal spirit of entrepreneurship. Practical philosophy businessman]. Kyiv: Ukrzakorodnovidzaservis, 1992.